

BİBLİYOGRAFYA

ÇOK MÜHİM BİR ESER¹

Nejdet SANÇAR

Türkiye’de müteharrik harflerle ilk Türkçe kitabın basılış yılı olan 1729 dan Lâtin harflerinin kabulü tarihi 1928 yılına kadar basılmış Arap harfli Türkçe eserlerin sayısını bilemiyoruz. Bazı kuvvetli esaslara dayanan tahminler, bu sayının 30.000 civarında olduğu merkezindedir. Arap harfleriyle basılmış Türkçe eserlerin sayısını ve bu eserlerin neler olduğunu gösteren bir listeden mahrum bulunuşumuz, şüphesiz büyük bir eksiktir. Hattâ buna bir ilim ve irfan ayıbı demek bile yanlış olmaz. Türkiye’deki büyük küçük bütün kütüphanelerde bulunan Arap harfli Türkçe eserlerin kataloglarının hazırlanmasından ve neşredilmesinden sonradır ki, bu iki yüzyıllık devrenin Türkçe eserleri hakkında katiye çok yakın bir sayı elde etmek mümkün olabilecektir.

Fehmi Edhem Karatay’ın büyük himmeti ile, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’ndeki Arap harfli Türkçe basmalar katalogunun hazırlanmış ve yayımlanmış olması, işte bu yolda atılmış ilk ve başarılı bir adımdır.

Sayın *Fehmi Edhem Karatay*, daha önce, aynı kütüphanenin Farsça ve Arapça basmalar kataloglarını da hazırlamış ve yayımlamıştı. Fakat bu yeni katalog, şüphesiz, bizim için evvelkilerden çok daha mühimdir.

İstanbul Üniversitesi Yayınları’nın 658 inci kitabı olan “İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Basmalar Alfabe Kataloğu”, büyük boyda (25X17,5) 1295 sayfalık bir eserdir. İki cilt olarak yayımlanan katalogun birinci cildi A-R(as), ikinci cildi R(as)-Z harflerini içine almaktadır.

Fehmi Edhem Bey’in, eserin önsözünde verdiği bilgiden öğrendiğimize göre, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’ndeki Arap harfli Türkçe basmalar 14.000 cilttir. Ancak, bu sayıya mükerrer kitaplarla dergiler, gazeteler ve Avrupa memleketlerinde çıkmış Türk dili ve edebiyatı ile ilgili kitap ve kataloglar da dahildir. Mükerrerler ve diğer eserler çıkarılınca, Arap harfli Türkçe basma kitapların sayısı 9.000 kadar tutmaktadır. Buna göre, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 1729 dan 1928 e kadar Türkiye’de basılmış Arap harfli Türkçe eserlerin aşağı yukarı üçte birini ihtiva ediyor demektir.

“İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Basmalar Alfabe Kataloğu” nda müellifler, mütercimler, şârihler vesairenden soyadı bulunanlar soyadlarına göre alfabetik sıraya sokulmuşlardır. Ancak Soyadı Kanunundan önce öz adlarıyla şöhret kazananların adlarına da alfabetikte yer verilmiş ve arayıcı, bu öz adlardan

¹ Fehmi Edhem Karatay : İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe basmalar alfabe kataloğu. İstanbul 1956, 1295 S. 8°

“İstanbul Üniversitesi Yayınlarından. Nu. 658,,

soyadlarına gönderilmiştir. Meselâ *Celâl Sahir Erozan* ve *Halit Fahri Ozansoy*'un eserleri *Erozan* ve *Ozansoy* maddelerindedir. Fakat bu müelliflere *Sahir* ve *Fahri* isimleriyle de eserde yer verilmiş ve bu isimlerden soyadlarına atıflar yapılmıştır. Bu göndermeler, *Abdülhak Hâmid Tarhan* veya *Halid Ziya Uşaklıgil* gibi soyadları herkesçe malûm müelliflerden çok, soyadları pek bilinmeyen kimselerin bulunmasında büyük kolaylık sağlamaktadır.

Soyadı bulunmayan müellif, mütercim vesaireler, alfabetikte, adlarıyla yer almışlardır. Bunlardan aynı isim ve mahlâsa sahip bulunanlar, isimlerinin yanına vazifeleri, meslekleri veya doğum-ölüm tarihleri konulmak suretiyle birbirlerinden ayırt edilmişlerdir. Meselâ *Mehmed Ali*'ler, *Mehmed Ali, Erzurumlu*; *Mehmed Ali, Dr.*; *Mehmed Ali (Mirliva)*; *Mehmed Ali (Bahriye Yüzbaşı)*; *Ziya*'lar, *Ziya, (Riyaziye Muallimi)*; *Ziya (Mülkiye Mektebi Muallimi)*; *Ahmed Safi*'ler, *Safi, Ahmed* (. . . .-1873) *Safi, Ahmed* (. . . .-1901) şeklindedir.

Arap ve İranlı müelliflerin adları ise, *Fehmi Edhem Karatay*'ın "Farsça Basmalar Kataloğu" ve "Arapça Basmalar Kataloğu" eserlerindeki usulle alınmıştır. Bu usul, müellifin adı ile babasının adını bir "B." ile birleştirmek ve müellifin künye, nisbet veya şöhretini ona ilâve etmekten ibarettir:

Ahmed B. Abdullah, Gurabzade

Ahmed B. M. Emin, Kadizade

Ahmed B. Muhammed, El-Gazzali

gibi..

Katalogta anonim eserlere, umumiyetle kitap isimleriyle; resmî veya hususî müesseseler tarafından yayımlanan eserlere ise bu müesseselerin adı altında yer verilmiştir. Müellifin ismi bulunmayan tercüme mütercim adı ile alınmış, ancak eserin tercüme olduğunu belirtmek için de mütercim isminin yanına bir "tr." işareti konmuştur. Müellifleri bilinen tercüme eserler yazarlarının adı altında toplanmış, fakat mütercim adı da alfabetik sıraya alınarak arayıcı, oradan müellif adına gönderilmiştir.

Dergiler, gazeteler, istatistikler, kanunlar, talimatnameler, yıllıklar, takvimler katalogta bu isimler altında alınmışlar ve kendi aralarında alfabe sırasına konmuşlardır. Fakat bir dergi veya gazeteye katalogta kendi adı ile de yer verilmiş, ancak bu isimden gazeteler gazete, dergiler dergi anamaddesine gönderilmiştir.

Eserin sonuna ilâve olunan "Kitap Adları" ile "Konu Endeksi" nin ise üzerinde bilhassa durmak lâzımdır. 907-1063 üncü sayfalar arasında 156 sayfa tutan ve Arap harflerine göre yapılan "Kitap Adları" alfabetiği, araştırmayı kolaylaştırmak bakımından çok faydalıdır. "Ahlâk" tan "zotekni" ye kadar yüze yakın maddeden mürekkep olan ve 1064-1290 ıncı sayfalar arasında 226 sayfalık bir yer tutan "Konu Endeksi" de, birincisinin gördüğü vazifeyi diğer bir yönden tamamlamaktadır.

Katalogta, eserlerin künyelerinin yanlarına yer numaraları da ilâve olunmuştur ki, bu da şüphesiz yerinde ve faydalı bir harekettir.

Mühim bir nokta da, Ahmed, Mehmed, Mahmud, Saib v. s. gibi isimlerin asıllarındaki şekilleriyle (yani *d* ve *b* ile) alınmalarıdır. İsimleri, sahiplerinin kabul

ettiklerinden başka şekle sokmak, herhalde, makul bir hareket değildir. Sayın *Karatay*, bu hususta doğru yolu tutmuş ve eski müelliflerin isimlerini kendi kabul ettikleri imlâ ile almıştır.

Hulâsa, “İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Basmalar Kataloğu”, büyük bir himmetin mahsulü olan bir eserdir. *Fehmi Edhem Karatay*, bu eseri hazırlamak ve ortaya koymak ile 1729 dan 1928 e kadar basılmış Arap harfli Türkçe eserlerin kataloğunun hazırlanıp neşredilmesi gibi pek mühim bir işde ilk adımı atmıştır. Bu adımın aynı zamanda bir teşvik vazifesi görmesi de mümkündür. Hattâ buna lâzımdır da denebilir. Artık, İstanbul’un Bayazıt, Fatih-Millet vesaire gibi büyük kütüphanelerinin Arap harfli Türkçe eserler kataloglarının neşredilmelerini beklemek yerindedir. Zira, sayın *Karatay*’ın himmet ve hizmeti, atılan bu ilk adımın devamını ümit ettirecek kadar teşvik edicidir.

Her eserde eksiklikler, atlamalar, hattâ yanlışlar bulunması tabiidir. “İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Basmalar Alfabe Kataloğu” nda da, şüphesiz binlerce fiş arasında gözden kaçmanın neticesi, böyle bazı atlamalar ve eksikliklere rastlanmaktadır. Bunların mühimce olanlarından bazılarını burada temas etmek istiyorum:

Soyadı bulunan bazı müellifler, eserde alfabetik sıraya, öz adları ile sokulmuş bulunmaktadır. Meselâ *Dr. Rıza Nur* ve *Mehmet Emin Resulzade*; *Rıza, Nur Dr.* ve *Emin, Resulzade Mehmed* şekillerinde alınmışlardır. Halbuki bu iki zattan birincisinin *Nur*, ikincisinin *Resulzade* soyadıdır. Yine meselâ Hilmi Kitaphanesi sahibi *İbrahim Hilmi Çığırçan* ile *Avram Galanti Bodrumlu*’ya, *Çığırçan* ve *Bodrumlu* maddelerinde değil, *Hilmi* ve *Galanti* isimlerinde yer verilmiş ve bu müellifler kataloğa *Hilmi, Tüccarzade İbrahim* ve *Galanti, Avram* şekillerinde alınmışlardır. *Müfide Ferit Tek* de soyadında değil, *Müfide Ferid*’de bulunmaktadır.

Doğum-ölüm tarihlerinde de bazı eksiklikler ve aksaklıklara rastlanmaktadır. Meselâ bazı tanınmış müelliflerin malûm olan doğum veya ölüm tarihlerinin yerleri boş bırakılmıştır. Misal olarak *Müşir Süleyman Paşa* ile *Dr. M. Kemal Öke*’yi ve *Mehmet Emin Resulzade*’yi alacağım. Katalogta doğum yerleri boş bırakılan bu müelliflerden birincisi 1838, ikincisi 1884, üçüncüsü yine 1884 lüdü. Fakat daha mühim bir nokta, hayatta olan *Selim Sırrı Tarcan*’ın 1955 te ölmüş olarak gösterilmesidir (Sf. 798).

Katalogta bir eksiklik de, eserlerin umumiyetle basım sayısını gösteren kayıtlardan mahrum oluşudur. Müelliflerin birden fazla basılmış eserlerinden İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde mevcut olanlar kronolojik bir sıra ile altalta kaydedilirken, birinciden sonrakilerin yanlarına köşeli parantez içinde [diğer tabı] diye yazılmıştır. Meselâ yanlarında “diğer tabı” yazılı eserlerden *Abdülhak Hâmid Tarhan*’ın *Eşber*’inin 1922 ve *Tarık*’ının 1335 tarihli basımları, bu eserlerin ikinci basımlarıdır. Yine *Namık Kemal*’in *Cümel-i Müntahabe-i Kemal*’inin yanlarına “diğer tabı” yazılan 1303 ve 1311 tarihli basımları bu eserin ikinci ve üçüncü, *Kaniye*’sinin 1303 ve 1335 basımları ise ikinci ve dördüncü basımlarıdır. Çeşitli basımların bu şekilde belirtilmesi elbette ki faydasız değildir. Şüphesiz bunun içindir ki, katalogta, basım sayıları kaydedilen kitaplar da bulunmaktadır. Meselâ *Şinasi*’nin *Durûb-i Emsâl-i Osmanîyye*’sinin 1287 ve 1302 basımlarının yanlarına “2. tabı”, “3. tabı” kayıtları konmuştur.

Eserlerin seri kayıtlarının künyelerde her zaman gösterilmemiş olmasını da katalogun bir eksiği diye kabul etmek lâzımdır.

Bir kısım kitapların seri kayıtları alınmıştır. Meselâ *Kitabhane-i İntibah* serisinden olan, *İbrahim Hilmi Çağıracan*'ın *Zavalı Millet*, *Milletin Hataları* ve *Milletin Kusurları* adlı eserlerinin seri kayıtları alınmıştır (Ancak, üç eserde de seri kaydı yanlış olarak "Kütüphane-i İntibah" diye gösterilmiştir). Fakat, faraza, *Ebüzziya Tevfik Bey*'in büyük himmetlerinden biri olan *Kitabhane-i Ebüzziya* serisinden bu katalogta hangilerinin mevcut olduğunu anlamak mümkün değildir. Çünkü, *Kitabhane-i Ebüzziya*'nın, meselâ *Namık Kemal*'e ait olan kitaplarından *Kaniye*, *Tahrib-i Harabat* ve *Takib*'in seri kayıtları alınmış olduğu halde¹, *Müntahabat-ı Tasvir-i Efkâr* ciltlerinden *Şinasi*'ye ait bulunanlar, yahut bizzat *Ebüzziya Tevfik Bey*'in kendi hazırladığı eserlerin (*Benjamin Fraklen*, *Buffon*, *Diyojen*, *Ezop*, *İmparator Vilhelm* vesairenin) seri kayıtları atlanmıştır.

Eserde, sayfaların üst kısımlarına, sayfanın ihtiva ettiği maddeleri gösterecek baş harfler konulmamıştır. Konulsaydı, "Kitap Adları" ve "Konu Endeksi" gibi iki büyük arama yardımcısı bulunan eser için, elbette lehte bir not olurdu.

Fakat, arama sırasında daha büyük bir zorlukla, "Kitap Adları" alfabetiğinde karşılaşılmaktadır. Bu bölümde, ilk kelimesi aynı olan kitaplar altalta sıralanırken, bu birinci kelime alfabetikteki ilk kitapta yazıldıktan sonra müteakip eserlerin isimlerinde tekrarlanmayıp, bunun yerine bir çizgi konulmuştur. Bu çizgiler, aynı birinci kelime ile başlayan kitapların sayısı az olduğu takdirde büyük bir mahzur teşkil etmemekle beraber, bu cins kitaplar, elliden çok olunca aramayı aksatacak bir durum yaratmaktadır. Meselâ *divan* veya *ilim* kelimesi ile başlayan kitapları alalım. Katalogta, birinci kelimesi *divan* olan 104, *ilim* kelimesi ile başlayan 100 kitap vardır. Bu kitaplardan bir kısmının ikinci ve hattâ üçüncü kelimeleri de birbirlerinin aynıdır ve katalogta bu ikinci ve üçüncü kelimeler de çizgi ile gösterilmiştir. Bu suretle, altalta sıralanmış bir sürü çizgi arasında, kitap adlarının hemen bulunabilmesi elbette ki kolay olamaz.

Mühim bir husus da, Farsça tamlamalarla yapılmış kitap isimlerinde, tamlama "i" lerinin kelimedden çizgi ile ayrılmadan yazılmalarıdır. Meselâ *İlm-i Cebir* veya *Tarih-i Osmanî* gibi Farsça tamlamalar *İlm-i Cebir* ve *Tarihi Osmanî* şekillerinde alınmışlardır.

Yabancı memleketlerde basılmış Arap harfli Türkçe eserlerle katalogların, bu katalogta Türkiye'de basılan kitaplarla birlikte gösterilmesi de kanaatimca doğru değildir. Bunlardan kitapları ayrı bir bölümde toplamak, hiç değilse yanlarına konacak bir işaretle bu hususu belirtmek, katalogları da ayrı bir bölüm halinde bu cilde almak yerinde olurdu.

Bu arada soyadı olmıyan müelliflerin adlarının alfabetiğe alınış şekli üzerinde de biraz durmak yerinde olacaktır:

Bu kanundan önce ölmüş Türk müelliflerinin kataloglarda (ve hattâ ansiklopedilerde) nasıl bir alfabetik sıraya sokulmalarının maksada daha uygun olacağı,

¹ Yalnız bu seri de yanlış olarak *Kütüphane-i Ebüzziya* diye alınmıştır. Ayrıca, yine *Kitabhane-i Ebüzziya* serisinden olan *Müntahabat-ı Tasvir-i Efkâr*'dan bir cilt, *Namık Kemal* maddesinde *Külliyat-ı Ebüzziya* seri kaydı ile gösterilmiştir.

maalesef, bizim için henüz halledilmiş bir mesele değildir. Eserlerinin üzerine tek bir isim konup da diğer isimleri bilinmeyenler için bir mesele yoktur. Fakat iki ismi de bilinen müelliflerde nasıl hareket edilmelidir? Göbek adı olan ilk isimlerin, araya bir virgül konmak suretiyle, ikinci isimden sonra yazılması, bizde bir kaide haline gelmiş gibidir. Meselâ *Ahmed Hamdi*'nin *Hamdi*, *Ahmed* şeklinde yazılması gibi. Sayın *Fehmi Edhem Karatay* da, katalogta, müelliflerin adlarını bu şekilde takdim-tehirlerle alfabe sırasına koymuştur.

Fakat bu usulün aramalarda bir kolaylık sağlayacağı hiç bir zaman iddia olunamaz. Çünkü bizde müelliflerin bir kısmı iki isimleriyle birlikte şöhret kazanmışlar, kitaplara bu şekilde girmişler ve hafızalarda bu suretle yer etmişlerdir. *Ahmed Rauf*, *Abdullah Cevdet*, *Süleyman Nazif*, *Şemseddin Sami* vesaire gibi. *Rasim*, *Rauf* veya *Sami* adları, tek başlarına, bize hemen *Ahmed Rasim*, *Mehmed Rauf* ve *Şemseddin Sami*'yi asla hatırlatamaz. Bu sebepten, isimlerde yer değiştirmek suretiyle, bu müellifleri-sayın *Karatay*'ın da yaptığı gibi- *Rasim*, *Ahmed*; *Rauf*, *Mehmed*; *Cevdet*, *Abdullah*; *Nazif*, *Süleyman*; *Sami*, *Şemseddin* şekillerine koymak, aramayı güçleştirmekten başka bir netice vermez. Çünkü bir katalogta *Ahmed Rasim*'in bir eserini arayacak olan kimse için bu müellifin adının *Ahmed Rasim* şekli, *Rasim*, *Ahmed* şeklinden çok daha munistir. Bu alışkanlık, sonradan soyadı almış, fakat şöhretlerini daha önce öz adlarıyla yapmış müellifler hakkında ve bugün için dahi varittir. *Hüseyin Rahmi Gürpınar* veya *Orhan Seyfi Orhon*'un bugün dahi *Hüseyin Rahmi* ve *Orhan Seyfi* olarak anılmaları ve söylenmeleri gibi. Esasen sayın *Karatay* da bu fikirde olmalı ki, sonradan soyadı almış müellifleri, öz adlarından, soyadlarına gönderirken, isimlerini olduğu gibi almakta, yani yer değiştirmemektedir. Meselâ *Hüseyin Rahmi Gürpınar* ile *Orhan Seyfi Orhon*, öz adlarından soyadlarına şöyle gönderilmektedir:

Hüseyin Rahmi: Bk. *Gürpınar*, *H. R.*

Orhan Seyfi: Bk. *Orhon*.....

Aile adları, doğum yerleri veya herhangi başka bir ünvanla şöhret kazanan müellifler için de durum aynıdır. Meselâ *Recaizade Ekrem*, *Samipaşazade Sezai* veya *Nâbizade Nâzım*, edebiyat tarihimizde bu isimleriyle şöhret kazanmışlardır. Okadar ki, kendilerinden, çok kere öz adları dahi söylenmeden bahsedilir. "Ekrem'in Araba Sevdası" yahut "Nâzım'ın Zehra'sı" değil, "Recaizade'nin Araba Sevdası" veya "Nâbizade'nin Zehra'sı" denilir. Onun için, aile adları, isimleri derecesinde kendilerine mal olmuş müellifleri kataloglarda aile adları ile göstermek, araştırmaları kolaylaştırmak bakımından daha doğru olur. Sayın *Karatay*'ın katalogunda ise, bu müellifler öz adları ile alınmışlardır.

Doğum yerleri veya başka bir isim veya ünvanla tanınan müellifleri de alfabetiğe bu isim veya ünvanları ile sokmak lâzımdır. Meselâ *Bursalı Tahir*, *Hoca Sadeddin* veya *Mizancı Murad*, öz adlarından çok isimlerinin başındaki ünvanları ile tanınırlar. Bu itibarla onları *Tahir*, *Sadeddin* ve *Murad* isimleri arasında kaybetmek değil, *Bursalı*, *Hoca* ve *Mizancı* lâkaplarında arayıcıya sunmak, gerekirse isimlerinden bu ünvanlarına göndermeler yapmak yerinde olur. "İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Basmalar Alfabe Kataloğu" nda ise bunlar *Tahir*, *Mehmed*, *Bursalı*; *Sadeddin*, *Hoca*; *Murad*, *Mehmed*, *Mizancı* şekillerinde alınmışlardır.

Aynı şekilde *Mevlâna Celâleddin Rumi*, *Şeyh Galib*, *Tanburî Cemil* gibi şöhretlerin

katalogta *Celâleddin Rumi, Mevlâna; Galib, Mehmed Esad, Şeyh ve Cemil, Tanburi* olarak alınmaları da arama kolaylığı sağlamaktan uzaktır.

Fakat, katalogta, aile adları isimleri derecesinde kendilerine mal edilen bazı müelliflerin bu aile adları ile alfabetikte yer aldığı da görülmektedir. Meselâ, katalogta takip edilen usule göre *Tevfik, Ebüzziya ve Hikmet, Müftüoğlu Ahmed* şekillerinde alınmaları gereken *Ebüzziya Tevfik ve Müftüoğlu Ahmed Hikmet* beyler, eserde *Ebüzziya ve Müftüoğlu* isimleriyle yer almışlardır¹.

Eserde dikkati çeken bir husus da, Lâtin harflerinin kabulünden sonraki devri idrak eden bazı müelliflerin isimlerinin, kendi kabul ettikleri gibi değil de, Arap harfleriyle yazıldığı tarzda alınmasıdır. Meselâ *Hamdullah Suphi Tanrıöver, Hüseyin Cahit Yalçın ve Ercüment Ekrem Talu*'nun öz adları eserde *Subhi, Cahid ve Ercüment* şeklindedir. Halbuki bu zatlar isimlerini *p* ve *t* ile *Suphi, Cahit ve Ercüment* diye yazmaktadırlar. Öz adlarını *d* ile kabul etmiş *Abdülhak Hâmid Tarhan* ile *Halid Ziya Uşaklıgil*'i bugün de *t* ile yazmakta ısrar etmek nekadar yanlışsa, bunun aksini yapmak da o derece doğru değildir.

Bu gibi ufak tefek eksiklik ve aksaklıklara, hattâ *Muallim* mecmuasının *Tevfik Fikret* için neşrettiği "nusha-i mahsusa"nın, sanki *Rûbab-ı Şikeste* şairinin bir eseri imiş gibi kitapları arasında gösterilmesine vesaireye rağmen, bu katalog, büyük bir emeğin mahsulü büyük bir eserdir. Ortaya böyle bir eser koyan insanı ise, yaptığı bu hizmetten dolayı hürmetle anmak vazifedir.

Sayın *Fehmi Edhem Karatay*'ın ortaya koyduğu bu mühim eseri diğerlerinin takip etmesi, Türk irfanı için yapılacak yerinde bir temennidir. Bu temenninin bir gerçek haline gelmesinde en büyük pay da herhalde irfan hazinelerimizin başlarında bulunanlara düşer.

Bu münasebetle, Millî Kütüphane'nin bu yolda olduğundan da bahsetmek isterim. Millî Kütüphane Eski Harfli Türkçe Eserler Servisi, Kütüphanede bulunan Arap harfli Türkçe basmaların kataloğunu hazırlamakla meşguldür ve bu işe başlayalı altı ay kadar olmuştur. İki cilt olarak hazırlanan bu katalogun birinci cildi tamamlanmıştır. Ancak şunu da ilâve edeyim ki, Millî Kütüphane tarafından hazırlanan bu katalog, neşri düşünülen Arap harfli Türkçe eserlerin asıl kataloğu yahut bibliyografyası için ilk adımdır.

Sayın *Fehmi Edhem Karatay*'ın elimizdeki kataloğu ile Millî Kütüphane'nin hazırlamakta olduğu katalogun tamamlanmış kısımları arasında yapılan küçük bir karşılaştırma, bütün kütüphanelerimizin kataloglarının hazırlanmasından sonra ortaya çıkacak mesut neticeyi müjdelemektedir.

Eserlerin çeşitli basımları da hesaba katılmak suretiyle, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde meselâ *Abdurrahman Şeref Bey*'in 15 kitabı vardır. Aynı müellifin Millî Kütüphane'de bulunan kitaplarının sayısı ise 27 dir. Yine meselâ *İsmail Hakkı Baltacıoğlu* ile *Ahmed Mithat*'in eserleri mukayese edilirse birincinin Millî Kütüp-

¹ *Müftüoğlu Ahmed Hikmet*'in *Müftüoğlu* aile adının köşeli parantez içine alınması, bu ismin soyadı olarak kabul edildiği mânasına gelmektedir. Ancak merhumun ölüm tarihinin 1927 olduğunu hatırlamak, bunun imkânsızlığını anlamaya yeter.

hane'de, ikincisinin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde daha çok kitabı bulunduğu görülüyor.

Aynı mukayeseyi kitaplar üzerinde yapsak, yine meselâ *Hüseyin Rahmi Gürpınar* tarafından *Emile Gaboriau*'dan çevrilen eserlerden *113 Numaralı Cüzdan* İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde, *Bir Kadının İntikamı* Millî Kütüphane'de yoktur. Buna mukabil *Löruj Dâvası* tercümesi her ikisinde de vardır.

İki kütüphane arasında yapılan mukayese, Millî Kütüphane'nin Arap harfli Türkçe eserler bakımından daha zengin olduğunu gösteriyor. Fakat böyle bir mukayesenin gayesi şu veya bu kütüphanenin zenginliğini ortaya koymak değil, katalogların karşılaştırılması ile eksikleri bulmak olacaktır. Arap harfli Türkçe basmaların tam sayısını elde etmek için tek yol da budur.

BİBLİYOGRAFYA

Hukuk ve Ekonomi Dergileri üzerine bir Bibliyografya Denemesi. Hazırlayan: Dr. Yaşar Karayalçın. Ankara 1956 Ajans-Türk Matbaası. 81 S. 8° "Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuki Araştırmalar Enstitüsü - New-York Üniversitesi Âmme İdaresi ve Sosyal Hizmetler Fakültesi. Müşterek Yayınlar Serisi No.2"

Bundan önce iki küçük araştırmasıyla ¹ kütüphanecilik ve bibliyografya meseleleri üzerinde düşündüğünü gösteren Dr. Karayalçın, bu defa karşımıza bir bibliyografya ile çıkıyor; bu alanda fiilî çalışmalara da girişmiş olduğunu gerek yukarıda adı ve künyesi verilen eseri, gerekse, hazırlamakta olduğunu bildirdiği "Borçlar, ticaret ve banka hukuku bibliyografyası" ile görüyoruz.

Elimizdeki bibliyografyanın sağlayacağı faydalar yazarınca şöyle tesbit edilmiştir: "Bir defa hukuk ve ekonomi sahasındaki yayın hareketlerinin tarihî seyrini takibedebilmek, bir dereceye kadar imkân dahiline girmiş olacaktır. Bundan başka dergilerin yaşı, yayın süreleri, ne derecede muntazam bir şekilde yayımlanabildikleri, dergi eb'adında kaç defa değişiklik vukubulduğu, bu hususta ne derece titizlikle durulmuş olduğu... bibliyografyanın incelenmesiyle tesbit edilebilir. Bu bakımdan bu kitapçık bir kaynak ve envanter vazifesini görecektir. Dergilerin, hele resmî dergilerin, kısa müddetler içinde kaç defa matbaa ve harf değiştirdiğini tesbite yarıyacak malûmatı vermeği çok isterdik. Bu, ayrı bir mesaiyi gerektirdiğinden zaten başlangıçta tahmin ettiğimizden pek fazla vaktimizi almış olan bu çalışmada böyle bir işe teşebbüs etmedik. Bilhassa hukuk ve ekonomi kütüphanelerinin koleksiyonlarını ikmal ve cilt işlerinde bu bibliyografyanın kütüphanecilerimize faydalı olacağını ümit etmekteyiz. Ayrıca kütüphanelerimiz kadar hukukçu ve iktisatçı okuyucularımız da istedikleri dergiye abone olmak için lüzumlu, pek basit,

¹ Kütüphanelerimize umumi bir bakış, 1952; Bibliyografya meselelerimize umumi bir bakış, 1953.

fakat bulunması bazan bir hayli güç dergi adreslerini bibliyografyamızdan çıkarabilecek ve siparişlerini kolayca yapabileceklerdir. Fakat bibliyografya her şeyden evvel hukuk ve iktisat sahasında *kümülatif ihtisas bibliyografyalarının hazırlanmasında* faydalı olacaktır.”

Dr. Karayalçın, bibliyografyasını hazırlamak için Millî Kütüphane Süreli Yayınlar Bölümü'nde işe başlıyarak Ankara Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri, Adalet ve Maliye Vekâleti kütüphaneleri, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk ve İktisat Fakültesi kütüphanelerini de taramış veya gözden geçirmiştir. Dergileri “bizzat” gördüğünü, incelediğini, ölçtüğünü, künyelerini çıkardığını işaret eden yazar, Millî Kütüphane Süreli Yayınlar Bölümü'nde muhafaza edilen bir kaynaktan da söz açmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı emriyle İstanbul kütüphanelerini tarıyarak Türkçe periyodikleri tesbit eden Nahid Sırrı Örik bunları 18 defterde toplamış, bu defterler zamanla Millî Kütüphane'ye geçmişti. İki genç arkadaşımız eliyle bir indeksi hazırlanan bu defterler ciltlenerek kolayca faydalanılabilecek bir hale getirilmişti. Dr. Karayalçın'ın Türkiye Büyük Millet Meclisi kütüphanesinden, bazı özel kütüphanelerden de faydalandığını görüyoruz. Bu alanda yapılan araştırmalara başvurup vurmadığını bilmiyoruz; zira, kitapta bir bibliyografyaya raslamadık; sadece, Selim Nüzhet Gerçek ve Feridun Fazıl Tülbentçi'nin çalışmaları ile Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü tarafından yayımlanmış ve beş sayısı çıkmış eser anılmaktadır. Bu yoldaki çalışmalar sayılı ve yetersiz olmakla birlikte anlamları ve bunlardan faydalanılması akla gelirdi. ¹

Bibliyografyanın kadrosuna gelince; Dr. Karayalçın, eski ve yeni Türk harfleriyle yayımlanmış bütün dergiler ve içinde mahkeme kararları veya makaleler bulunan diğer süreli yayınları (armağanlar, üniversite haftaları, hukuk birincileri, temyiz kararları) bibliyografyasına koymuştur. Ayrıca “Hukuk ve ekonomi sahasında ciddî yazıları ihtiva ettiğini tesbit edebildiği” bazı dergileri (Kadro, Fikir Hareketleri, Forum gibi); hukukçu ve iktisatçı için faydalı olabilecek sosyoloji dergilerini de ihmal etmek istememiştir.” Buna mukabil sırf aktüalite dergilerine, günlük gazetelere, Resmî gazete, Düstur, Kavanin mecmuası gibi sadece mevzuatla ilgili süreli yayınlara, içinde bazan hukuk ve ekonomiye ait yazılar bulunsa bile genel mahiyetteki kültür dergilerine bibliyografyada yer verilmemiştir.

Bibliyografyada tanıtılan 157 dergi alfabetik sıraya göre sıralanmıştır. Dergilerin bibliyografik künyeleri verilirken yayım süresi boyunca olan değişiklikler de not edilmiştir. Adları değişen dergilerin yeni adları esas tutularak eski adlarından işaretler yapılmıştır.

Dr. Karayalçın, Forum, Fikir hareketleri, Yeni Fikir veya Felsefe arkivi, Felsefe mecmuası, Sosyoloji dergisi gibi dergileri de bibliyografyasına kattığını bildirirken bunu neden lüzumlu gördüğünü, yukarıda aldığımız paragrafında açıklıyordu.

¹ Selim Nüzhet Gerçek, Feridun Fazıl Tülbentçi ve Basın ve Yayın Umum Müdürlüğünden başka İsmail Hakkı Tefvik Okday'ın, Aydın'da Hilmi Tükel'in, Millî Kütüphane Periyodik Eserler Bölümü'nün (M.K.P.E.B. aylık bülteni), M. Türker Acaroğlu'nun da çalışmaları ve yayımları vardır. Bunları Bülten'imizde tesbit etmek faydalı olacaktır.

Bibliyografyanın adına bakarak, istisnai bir muameleye tabi tutulan bu çeşit dergilerin ayrı bir bölüm içinde verilebileceği akla gelir. Belki o takdirde listeyi daha da genişletmek gerekecekti. İleride yapılması tabii olan yeni baskılarda bu nokta üzerinde durması kaabildir.

Bibliyografyada, bazı dergilerin, nadir olarak raslandıkları için, hangi kütüphanede bulunduğunun kaydedildiğini görüyoruz. Bu ölçü biraz şüpheli görünüyor. Örneğin, Derleme Kanunu'nun yürürlükte olduğu 1 Temmuz 1934 ten bu yana yayımlanmış dergilerin en az beş kütüphanede bulunması gerekir: Banka mecmuası (1936 dan), Dünya ve Türkiye (1950 den), Gümrük rehberi (1934 ten, 143. sayıdan beri) İktisadi politika (1953 ten), Toprak ve iskân (1954 ten).. gibi. Bir de T.B.M.M. kütüphanesinde bulunduğu bildirilen "Beyanülhak,,; A.Ü.Hukuk Fakültesi ile Adliye Vekâleti kütüphanelerinden bulunduğu kaydedilen "Ceride -i Mehakim,,; Prof. S. Ş. Ansay'ın koleksiyonunda raslanan "Hukuk mecmuası"; T.B.M.M. Kütüphanesinde bulunduğu not edilen "İçtimaiyat mecmuası"; Adliye Vekâleti Kütüphanesinde bulunduğu bildirilen "Pratik hukuk mecmuası" gibi dergiler aynı zamanda Millî Kütüphane'de de vardır. Bir kısım dergilerin ise, tam olmamakla birlikte önemli bir kısmı koleksiyonlarda görülebilir. Mamafih, dergilerin hangi kütüphanelerde bulunduğunu gösteren notlar büsbütün faydasız sayılmaz. Böyle bir yol tutulacağı zaman dergilerin hiç değilse İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük şehirlerin belli başlı kütüphanelerinde bulunup bulunmadığı kaydedilirse daha faydalı olur. Şüphesiz bu iş daha fazla zaman ister; aynı zamanda, bibliyografyanın mahiyetine ekliyeceği değerle yapılan işi büyütür.

Yazarın, Önsöz'ünde, şüphesiz bilimsel çalışmalarındaki titizliğinden ileri gelen tenkidlerine yine raslıyoruz. Nedense bu tenkidlerinde mübalâgalı ifadelere bol yer veriyor..." muayyen bir ilim ve ihtisas kolunda çalışan kimseler Türkiye'de hangi dergilerin yayınlanmış olduğunu tam ve kat'i olarak tesbit edebilmek imkânına sahip değildirlen." derken haklıdır. Zira, yine önsöz'ünde yapılmasını dilediği şekilde periyodik bibliyografyaları yapılmamıştır henüz. Bir zaman için daha, yapılmıyacaktır da. 1934 te alınan tedbir (Derleme Kanunu ve Müdürlüğü), yüzde yüz değilse bile, buna yakın bir ölçüde, bütün Türkiye yayımlarının beş kütüphanede toplanmasına imkân vermektedir. Türkiye bibliyografyası'nın periyodikler üzerinde verdiği bilgiler ne kadar yetersiz olsa yine de bir ip ucu verecek şekildedir. (Türkiye bibliyografyası'nın bu bölümü de birkaç yıldır ıslah edilmektedir.) 1934 ten önceki devir için ne desek doğrudur, ama bundan kimi sorumlu tatabiliriz ki? Türkiye'nin belli başlı kütüphaneleri, başta Millî Kütüphane olmak üzere, eski harfli eserlere ait koleksiyonlarını çoğaltmak için her gün artan gayretler harcamaktadırlar. Memlekete modern kütüphanecilik fikri gerekli kaç yıl oldu ki? Bu parmakla sayılabilecek yıllarda alınan yolun hiç de küçümsenmeyeceğine bir delil de Dr. Karayalçın'ın elimizdeki bibliyografyası değil midir?

"Bu bibliyografya denemesini hazırlarken başlıca kütüphanelerimizin Türk periyodik yayımlarla ilgili koleksiyonlarının tahmin edilemeyecek kadar eksik olduğunu bizzat müşahede etmiş bulunuyoruz." diyor yazar. Hakkı var, ama bu kadar değil. Bugün, eksiklerin tahmin dışında olduğunu söylemek şikâyeti biraz mübalâğa etmek olur. Günlük gazetelerin şahıslar elinde muhafazası güç olduğun-

dan, belki daha ziyade bunların pek çok eksiklik gösterdiğini söyleyebiliriz. Ama, belli başlı dergilerin büyük kütüphanelerimizde bulunduğu bilinmektedir.

Tekrar edelim ki, Dr. Karayalçın şikâyetlerinde haklıdır. Fakat yabancı bir üniversite'nin işbirliğiyle çıkan bir bibliyografyanın önsözünde, şikâyet ve yol göstermenin yanında, bu yokluğun sebepleri de belirtilmeli, en az on yıl öncesi göz önünde tutularak bir kıyaslama yapılmalıydı.

Kitap, yazarın işaret ettiği faydaları fazlasıyla sağlayacaktır. Ancak, okuyuculara çıkmakta olan dergilerin adreslerini, fiyatlarını vermesi bahsinde biz yazar kadar iyimser olamayacağız.. Bize kalırsa yazar bu faydayı, her yıl veya altı ayda bir çıkaracağı bibliyografyalarla sağlayabilir. Bunu ya broşürlerle, yahut da araştırmacılarca tanınmış dergilerle yapabilir. Zaten, bu bibliyografyadan sonra bu işe bu yollardan devamı beklenir. Kendisi hem konu ile, hem de gerekli teknik ile (yani, hukuk ve iktisatla, bir yandan da bibliyografya meseleleriyle) uğraşmakta olan bir kimsedir.

Dr. Karayalçın'ı tebrik etmek ödevimizdir. Bu yoldaki çalışmalarının çoğalmasını candan dileriz.

Sami N. ÖZERDİM
Millî Kütüphane Başuzmanı

BİBLİYOGRAFYA

Türk Kadın Yazarlarının Eserleri : "Bibliyografya,, (928- 955) : Hazırhyan: Dr. Müjgân Cunbur. Ankara 1955 Son Havadis Matbassı. 255 S. 8° 750 kuruş., Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları. Sayı: 3.,,

Kadının, sosyal hayatta üzerine düşen işleri yapması için gerekli "vasat"ı bulabilmesi, islâm dünyası ülkelerinde oldukça gecikmiştir. Bu gecikme, hâlâ devam etmektedir. Türkiye'nin bu gecikmeyi telâfi yolunda Cumhuriyetten sonra gösterdiği ilerleme ise, birçok Batı ülkelerinde hayranlık uyandıracak derecede büyüktür. Bu ilerleme, devrim yapan zümrenin müdahale ve teşvikiyle olmuşsa da, hiç de ğilse Tanzimat'tan bu yana sürüp gelen gelişmenin etkilerini de taşımaktadır. Türkiye'nin düşünce yönünden Batıya açılması ister istemez kadının sosyal durumunda derece derece bir değişmeye de imkân sağlayacaktı. Bu arada, kadın, her şeyden önce kalemi ile kendine düşeni yapmağa çalışacaktı. Divan edebiyatının yetiştirdiği kadın şairlerden çok farklı olarak, yeni günlerin kadını, düşüncelerini, duygularını kadın olarak ortaya dökenecekti; zira, Divan şairi kadın, erkeğin kullandığı aynı kalıpları kullanarak yazmış, yazdıkları, kalıplaşmış, donmuş bir edebiyatın ürünleri olmuştu; yazanın kadın olmasından gayri bir özelliği yoktu.

Yüzyıldan fazla bir zamandır gelişmekte, değişmekte olan Türk toplumunda kadının yerini gösterebilmek için yapılacak ilk iş, kadınlar tarafından ortaya konulan fikir ve sanat eserlerinin bir dökümünü meydana çıkarmak, bilimsel deyi-

miyle bir bibliyografya düzenlemektir. Böyle bir kılavuz elde bulunduktan sonra bilimsel araştırmalara girilebilirdi. İşte, ne yaptığını iyi bilen genç bir bilim insanı olan Dr. Müjgân Cunbur, bu hayırlı çalışmanın ilk müjdecisi olarak işe başlamıştır. “İşe başlamıştır” diyoruz; zira yukarıda künyesini verdiğimiz bibliyografya çalışması ile, Türk kadın yazarlarının eserlerini tesbit ederken, 1928-1955 yılları arasındaki ürünlerle yola çıkmıştır. Bunun çeşitli sebepleri var. Bir bakıma, Cumhuriyet çağında, hele yeni Türk harflerini kabulünden sonra, Türk kadınının sosyal hayat-taki ödevleri birden bire genişlemiş, hamleli olmuştur. Bundan başka, 1928 den bu yana, Türkiye’de yayımlanmış eserleri tama yakın bir ölçüde tesbit eden bir Türkiye bibliyografyası’nın bulunması, bu bibliyografyada adı geçen eserlerin Türkiye’nin belli başlı kütüphanelerinde görülebilme imkânları da bibliyografya çalışmasının bu devirden başlatılmasını kolaylaştırmıştır. 1928 den önceki devre dönebilmek için, kütüphanelerimizin biraz daha zenginleşmesini beklemek doğru olurdu. Millî Kütüphane’nin bu bakımdan gösterdiği hızlı gelişme, bu çeşit çalışmaları imkân alanına çıkaracak dereceye varmaktadır.

Kitaba bir önsöz yazmış olan Prof. Dr. Afetinan, “Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Eğitim Komisyonu”nun Türk kadın yazarlarının bibliyografyasını hazırlamayı, ele aldığı konular arasında göstererek diyor ki: “..Kurumumuz, kendi gayesi ile ilgili meselelere dair yazılmış eser ve vesikalarla beraber, kadın yazarlarımızın bütün eserlerini toplayarak, müracaat edilebilecek bir kütüphane teşkil etmeğe de karar vermiş bulunuyor.”

Dr. Müjgân Cunbur, çok değerli bir araştırma ürünü olan Giriş’inde, kitabının nasıl hazırlandığını, tam bir tevazu içinde şu satırlarla anlatıyor: “Herşeyden evvel şunu belirtmek gerekir ki, maalesef bu derlemeye 1928 den 1955 yılına kadar eser vermiş bütün Türk kadın yazar ve mütercimlerin bütün yazıları girmiş değildir. Bu kitap ilâvelerle (1928-1953) yılları arası “Türkiye bibliyografyası” ve bir iki kütüphane fişleriyle (Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, kısmen Millî Kütüphane, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Belediye ve Millet Kütüphaneleri) bir iki derginin taranıp derlenmesinden meydana gelmiştir. Ve ancak bu yıllar arasında çıkan bütün gazete ve dergilerimiz taranıp derlendikten sonra tam bir Türk kadın yazarlarının eserleri bibliyografyası hüviyetini kazanacaktır. Bunun da zaman ve imkâna bağlı olduğu teslim edilecektir, sanırım. Gönül, bu kitabın birkaç yıl sonra, 1928 den evvel eser veren kadın yazarlarımızın yazılarını da içine alarak; eksikler giderilmiş, daha tam ve şümüllü olarak ortaya çıkmasını isterdi. Kurumumuzun bu yolda, bir yılda yapılan çalışmalarını toplayıp bastırmak dileği üzerine eksik gedik bu deneme yapıldı.”

Bibliyografya, iki bölüme ayrılmıştır: 1. Türk kadın yazarlarının eserleri. Telif.2. Türk kadın mütercimlerin eserleri. Tercüme. Birinci bölümde kitaplar ve yazılar, konulara göre yapılmış bir sınıflandırma içinde gösterilmiştir. Bu sınıflandırma “Türkiye bibliyografyası”nda uygulanan Onlu Sınıflandırmadır. Her konuda sıralanan kitap ve yazılarda sıra esaslı yazarların soyadlarıdır. Tercüme bölümünde ayrıca bir sınıflandırmaya lüzum görülmemiştir.

Ancak, eserlerin hangi konuya girdiğini belirtmeyi de, hazırlayan, ihmal etmemiş, çeviren adından sonra, karşı köşeye parantez içinde konuyu da ilişirmiştir. Dr. Müjgân Cunbur, sınıflandırmada daha çok “Türkiye Bibliyografyası”na uy-

duğunu, bütün eserleri ayrı ayrı görmeye imkân bulamadığından böyle hareket ettiğini açıklarken, okuyucuyu, sınıflandırmada yapılmış olması muhtemel yanlışlara karşı uyarıyor. Bu bölümde, bizi eserlerden çok çevirenlerle ilgilenildiğin için, çevirenlerin soyadları esas tutulmuş, yazar adı çevirenin adından sonra yer almıştır.

Erkek yazarlarla müşterek eser hazırlamış veya çevirmiş kadın yazarların adları, daima başa alınmıştır. Kadın yazarların evlilikten önce ve sonraki soyadları dolayısı ile ortaya çıkacak karışıklığı gidermek için, iki soyadı bir arada yazılmış, fihristte de atıflar yapılmıştır. Kitabı hazırlayan, bu yoldaki güçlükleri gideremediği hallerde “..ilk ve ikinci soyadlarını tesbit edemediğimiz çok büyük bir kısmı da bibliyografyada iki soyadı altında maalesef iki şahıs gibi yer almıştır.” diyerek okuyucunun dikkatini çekmektedir. Eserlerin ikinci ve başka basımları notlar halinde verilirken bazan eski harfli basımları da gösterilmiştir. Kitabın sonunda, yazarların ve çevirenlerin soyadlarına göre düzenlenmiş alfabetik bir fihrist buluyoruz ki bu fihrist, eserleri sınıflandırmada dağılmış olan yazarların adlarını birleştirmek bakımından faydalı olmaktadır.

Yazar için en büyük güçlük özel adlarla soyadlarının gösterdiği bazı özelliklerden doğmuştur. Bir kısım yazarlarımız soyadı kullanmamaktadır (örneğin; şimdiye kadar soyadını hiç kullanmamış olan Kerime Nadir’in “Azrak” soyadını taşıdığını, Cumhuriyet gazetesindeki bir teşekkür ilânından tesbit etmek mümkün olabilmiştir); bir kısmı evlenmiş, soyadı değişmiş, eşi ölmüş, soyadı yeniden değişmiş, yeni bir evlilikle üçüncü bir soyadı almıştır. En tipik örnek Halide Edib’tir. Edebiyatımızda “Halide Edib” diye tanınmış, matematikçi Salih Zeki ile evlendikten sonra “Halide Salih” adıyla yazmış; rahmetli Dr. A.Adnan-Adıvar’la hayatını birleştirdikten sonra ise; adının ne şekilde alınacağı bir mesele olmuştur. “Edib” ile “Adıvar”ın arasına bir (-) işareti koyduğuna göre soyadı “Edib-Adıvar” mıdır? Eşi, soyadını “Adnan-Adıvar” olarak kullandığına göre onun da bu soyadıyla kayda geçirilmesi mi lâzımdır? Nüfus kayıtlarında soyadları sadece “Adıvar” ise kitap fişlerine de “Adıvar” olarak mı geçecektir (Zira İnönü-Türk Ansiklopedisinde her ikisi de “Adıvar” maddesine alınmışlardır)? İkinci bir mesele, bazı özel adların hem erkekler, hem de kadınlar tarafından kullanılmasından doğuyor. Fazla tanınmamış yazarlarda bu, gerçekten bir meseledir: İsmet, Hikmet, Ferhan, Mükerrerem... gibi. Hattâ, bazan, sadece kadınlar tarafından kullanılan adların erkeklere verildiği de görülmüştür. Örneğin, “Şükran” (Kurdakul)un erkek olduğu kimin hatırına gelebilirdi? Bir de, iğreti ad olarak kadın adı kullanan erkekleri hesaba katmak gerekir. Bu, hele, geçen yüzyıl içinde pek çok görülmüştür. Geçen yüzyılın sonlarına ait eser ve yazıları inceliyecek kimselerin bu bakımdan pek dikkatli olmaları gerekir. Yazar, bu güçlüğü önsözünde işaret ettikten sonra: “..topladığımız fişler içinde geçen birçok kadını, belki erkektir, mülâhazasıyla bibliyografyaya alamadığımız gibi, bu arada helki birkaç erkeği de kadın yazar olarak sehven bibliyografyaya sokmuşuzdur.” diyor ve bazı şüpheli adların yanına bir (x) işareti koyduğunu da belirtiyor.

Yazarın, işaret ettiği noktalardan birini biz de ihmal edemeyeceğiz. Diyor ki: “Kadın yazarlarımızın telif eserlerinde yazar kadar, konu da önemli görüldüğünden yazılar önce konuları bakımından, bilimlerin milletlerarası onlu sınıflandırılmasına uyularak, on kısma bölünmüş; sonradan bu on kısım da içlerinde, yine

aynı sınıflandırmaya göre, ikinci ve bazan üçüncü dereceden daha küçük bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlerdeki eserler de, yazarlarının soyadlarına, soyadları yoksa adlarına göre alfabetik olarak sıralanmışlardır. Bu suretle, isimleri derlenen eserlere göre kaç fizikçi, kaç tarihçi, veya romancı kadın yazarımız olduğu, veya muhtelif bilim dallarında kadınların ne kadar eser verebildikleri, veyahut kadınların hangi sahada kolayca ve çok sayıda yazı yazabildiği bir dereceye kadar tesbit edilecektir.”

* * *

Eserin “Giriş” bölümü üzerinde ayrıca durulmaya değer. Bu bölüm, Türk kadın yazarları üzerinde yapılacak araştırmalara çekirdek teşkil edecek değerli bir incelemedir. Yazar diyor ki: “Bugün Cumhuriyet devrinin, kadının sosyal hayatına getirdiği kolaylık ve imkânlardan faydalanarak türlü bilim, fen ve sanat dallarında kıymetli eserler veren, türlü dillerden türlü konularada başarılı çevirmeler yapan Türk kadınlarının eriştikleri bu son merhalenin gerçek değeri, ancak bu uzun başlangıç devirleri gözden geçirildikten sonra bütün anlamıyla kavranabilir. Biraz bu devirlerde yetişen kadın yazarları kısaca gözden geçirmek, biraz da 1928 den evvel eser veren bu yazarların eserlerinden bugüne dek bir yılda toplıyabildiğim kitap adlarını bildirmek gayesiyle bir küçük giriş yapmak istedik.” Bundan sonra, XV. Yüzyıldan başlayarak 1928 e kadar fikir ve sanat hayatımızda yer etmiş aydın kadınlar ve eserleri üzerinde, zengin alt notlarla bilgi veren yazar, Türk kadınının yazı hayatımızdaki yerini dikkatli bir inceleme çerçevesi içinde çizmektedir. Bu bölüm ileride yapılacak çalışmalar için öncülük hizmeti görecektir. Zira, belli başlı kadın yazarlarımız bu Giriş’te, eserleriyle birlikte tanıtılmaktadır. Bu “Giriş”i, kitaptan ayrı bir araştırma yazısı olarak kabul etmek ve ayrıca değerlendirmek de kaabildir. Kaldı ki, 1928 den sonraki kadın yazarlar neslini hazırlayan önceki halkaları tesbit etmekle yazar, kitabını bir kaideye dayandırmak gibi önemli bir işi de başarmış oluyor.

“Giriş”i eserine bağlarken, yazar, diyor ki: “1928 den evvel eser veren kadın yazar ve mütercimlerimizin, tesbit edilebilen kitaplarına göre, yazı hayatı kısaca gözden geçirildikten sonra, şu sonuca varılabilir. Kadın yazarlarımız başlangıçta daha çok edebiyat alanında eser verebilmişler, Tanzimattan sonra felsefe, din, ahlâk, pedagoji, hukuk, ev idaresi, tarih ve biyografiye ait konulara el atmışlardır. Ancak 1928 den sonradır ki, kadın yazarlarımız, yazılarındaki konu alanını daha da genişletip hemen bütün bilim dallarında eser vermeğe başlamışlardır.” “Giriş için müracaat edilen eserler”in kısa bir bibliyografyası da Giriş’ten sonra verilmiştir.

Dr. Müjgân Cunbur, Giriş’in son satırlarında, eserini “İleride uzun ve dikkatli bir çalışma ile bütün eksik ve yanlışları giderilmiş tam bir kadın yazarlar bibliyografyası olarak yeniden ele almak” istediğini bize haber vermektedir. Eserin, bilhassa geçen yüzyıla kadar uzanması, Türk hayatındaki önemli değişmelerde kadının oynadığı rolü aydınlığa çıkarmak isteyenlere büyük kolaylıklar sağlayacaktır. Yazarın sözüyle “Yüzyıllar boyunca memlekete yararlı ve aydın kişiler olarak yavrularını yetiştiren Türk annelerinin elleri; serhat boylarında silâh tutup yurt koruyan vatansever Türk ninelerinin elleri; tezgâhının başında halı, kilim dokuyan, iğnesiyle türlü sanat eserleri yaratan sanatkâr Türk kadınlarının elleri; gün olmuş, aynı

kolaylık ve başarıyla kalem kullanmasını bilmıştır." Bu nesillerin çocuğu olan genç bir Türk kızının, kendinden önce gelenlerin eserlerini değerlendirmesini de iftiharla karşılıyoruz.

Sami N. ÖZERDİM
Millî Kütüphane Başuzmanı

BİBLİYOGRAFYA

CONOVER, Helen F.: *Current national bibliographies*.
Washington 1955 The Library of Congress. 131 S. 40
75 cents.

Geniş manada, "insanlığın yazılı bilgilerinin sistematik listesi" diye tarif edilen bibliyografyaların bir çeşidi de, ya birtek memleketin bütün yayımlarını, yahutta aynı dille yazılmış diğer memleketler yayımlarını ihtiva eden millî bibliyografyalardır.

Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve bazı Batı Avrupa memleketleri müstesna, diğer memleketlerde millî bibliyografya faaliyetleri pek arzu edilir vaziyette değildir. Son zamanlarda, UNESCO'nun yardım ve teşvikiyle bir çok memleketler millî bibliyografya çalışmalarını hızlandırmışlardır. Millî bibliyografyalar bazı memleketlerde, kanunen kendi memleketinin bütün neşriyatını topladığı farzedilen millî kütüphaneler, bazı memleketlerde ayrı bir teşekkül olan bibliyografya enstitüleri ve bazı memleketlerde de hususi teşekküller tarafından hazırlanıp yayımlanmaktadır.

Zamanımızda yayımlanmakta olan millî bibliyografyaların izahlı bir bibliyografyası olan *Current National Bibliographies*, bu konuda hazırlanmış olan eserlerin en yenisi ve en mükemmelidir. Kütüphanelerin müracaat servisleri ve kütüphanecilik okulu talebeleri için gayet faydalı olacağına inandığımız bu eserde 67 memleketin yayımlamakta olduğu, millî bibliyografya karakterini taşıyan 249 çeşitli esere yer verilmiştir. Yayımlanmakta olan millî bibliyografyaların bibliyografik künyeleri verilirken eserde bir bölge taksimatı yapılmış ve bütün memleketler aşağıda görüldüğü gibi 9 coğrafi bölgede toplanmıştır:

- Amerika Birleşik Devletleri
- Lâtin Amerika
- Büyük Britanya Milletler Topluluğu ve İrlanda
- Batı Avrupa (Türkiye dahil)
- Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa (Yugoslavya dahil)
- Yakın ve Orta Şark
- Uzak Şark
- Güney Asya
- Afrika

Millî bibliyografya hazırlayan bütün memleketler, dahil edildikleri bölgeler içinde alfabetik sıradadır. Eserde adı geçen bibliyografyalar taşıdıkları özelliklere göre umumi bibliyografyalar, periyodik eserler indeksleri, resmî yayımlar gibi kısımlara ayrılarak lüzumlu izahat verilmiştir.

İhtiva ettiği bibliyografyaları periyodisitesi, muhtevası ve tarihçesi ile tamtan *Current National Bibliographies*, tanıttığı eserlerden Library of Congress'te bulunanlarının yer numaralarını vermek suretiyle bu kütüphanede tetkikatta bulunmak istiyen okuyuculara da faydalı olmaktadır.

Eserin önsözünden öğrendiğimize göre: 25 Kasım 1946 tarihinde iki Amerikan Kütüphane cemiyetinin himayesi altında Princeton Üniversitesinde toplanan Milletlerarası Kültür, Eğitim ve Bilim Mübadelesi Konferansında her memlekette millî bibliyografyalar yayımlanması işinin UNESCO ve diğer ilgili müesseseler tarafından teşvik olunması tavsiye edilmişti. 22 Ocak 1947 de yapılan müteakip toplantıda Library of Congress halen çıkmakta olan bibliyografyaların tam bir listesini hazırlamak vazifesini üzerine alarak 1942 de gözden geçirilmiş basımı yapılmış olan ve American Library Association tarafından yayımlanan Lawrence Heyl'in *Current National Bibliographies* adlı eserini gözden geçirip genişletmeyi kabul etti. Bunun neticesi olarak "çıkmakta olan millî bibliyografyaların listesi" Ağustos 1949 — Şubat 1951 tarihleri arasında beş kısım halinde *Library of Congress Quarterly Journal of Acquisitions*'da yayımlandı ve 1951-1953 yıllarında yapılan muhtelif ilâvelerle de L.Heyl'in eserinden daha geniş bir bibliyografya meydana gelmiş oldu. Eser hazırlanırken kitaplarla beraber, risale, doktora tezleri, harita, nota, süreli yayınlar ve resmî neşriyat gibi her sahada her türlü malzemeyi muhtevi bibliyografyalar tercih edilmiş ve ihtisas bibliyografyalarına yer verilmemiştir.

Eserin muhteva kısmını takiben, Cezayir (=Algeria)den Yugoslavya'ya kadar 67 memleketin ismi alfabetik sıraya konmuş ve bu suretle istenilen memleketin bibliyografyalarının hemen bulunabilmesi sağlanmıştır.

Eserde Batı Avrupa gurubuna dahil edilen memleketimizin yayımlarından olan *Türkiye Bibliyografyası* ve *Türkiye Makaleler Bibliyografyası*'na da yer verilmiş ve ufak bir tarihçesi ile, birçok memleketler yayımları yanında daha üstün kalitede olan Bibliyografyalarımız, tanıtılmıştır. Eseri incelediğimizde millî bibliyografya yayımlamakta Almanya ve İngilterenin 15 çeşitli bibliyografya ile başta geldiği görülür.

Kitabın sonunda 127-132. sayfalarda yer alan, resmî müesseseler hariç, millî bibliyografya yayımlıyan bütün nâşirlerin adreslerini veren "Directory of Publishers" istenilen bibliyografyaların siparişinde kolaylık sağlaması bakımından, ayrıca bahsedilmeğe değer.

Eserle ilgilenen meslekdaşlarımız bu değerli bibliyografyayı Millî Kütüphaneye müracaat ettikleri takdirde tetkik imkânını bulabileceklerdir.

Abdülkadir SALGIR
Millî Kütüphane Uzmanlarından

Keesing's contemporary archives weekly diary of world events with index continually kept up-to-date. vol. 1, July 1, 1931. London, Keesing's Ltd. 1931 db. 4°

Keesing's Contemporary Archives, dünya basınındaki önemli olayların özetlerini, mükemmel bir şekilde hazırlanmış indeksi ile, her vakit kullanılabilir bir şekilde istifadeye sunan güvenilir bir müracaat eseridir. Her hafta 12-16 sahifelik formalar halinde çıkan bu periyodik eser senede ortalama olarak 5.000 olayı içine alır. Keesing's milli ve milletlerarası politika, ekonomi, endüstri, ticaret, maliye, millî savunma, sosyal meseleler, dinî hayat, eğitim öğretim v.s. gibi konulardaki gelişmeleri günü gününe zapteder. Milletlerarası önemli anlaşmaları, konferansları ve resmî tebliğleri muntazaman takdim eder. Bunlardan başka ilim, sanat, spor v.b. gibi konulardaki bütün olayları, keşifleri, teknik gelişmeleri de her hafta *Keesing's Contemporary Archives*'de bulmak mümkündür. Hiçbir partiyi tutmayan müstakil *keesing's Contemporary Archives*, haberlerini resmî Devlet İstihbarat Bürosundan, milletlerarası haber servislerinden, dünyanın günlük, haftalık ve aylık seçme gazete ve dergilerinden alır; bilhassa yabancı memleketleri ilgilendiren olayların doğru olmasını sağlamak maksadıyla o memleketin kaynaklarından faydalanmayı tercih eder. Doğruluğuna ve ifade tarzına azami itina gösterilen bütün haberlerde mehzaz gösterilmektedir. Hayat pahalılığı, dış ticaret, millî gelir, nüfus, istihsal v.b. gibi konularda istatistik, şekil ve tablo gibi ilâve bilgiler verilir.

Zamanımızın tarihini yazmak isteyenler için son derece lüzumlu bir vasıta teşkil edecek olan bu, milletlerarası evsafaiki eserde her memleket kendisini ilgilendiren hadiseleri hemen bulabilmektedir.

Meselâ Bağdat Paktı ile ilgilenen bir okuyucu indekste "Bağdad Pact" başlığı altında talî başlıklarla yazılmış olan Bağdad Paktı Konseyi, B.P. Ekonomi Komitesi, B.P. Askerî Komitesi, Amerika, Irak, İran, Pakistan ve Türkiye'nin Bağdat Paktı ile münasebetleri v.b. gibi malûmat bulabilecektir.

Türkiye hakkında bilgi edinmek isteyenler, Türkiyenin komşuları ve müttefikleri ile olan münasebetlerini, Türkiyede altın ve döviz stoklarının ne kadar olduğunu, İcra Vekilleri Heyetinin kimlerden müteşekkil bulunduğunu, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ın komşu ve dost memleketlere olan resmî ziyaretlerini hangi tarihlerde ve kimlerle beraber yaptığını, Türkiyenin millî savunmaya ne kadar para sarfettiğini, Türkiyenin ticaret politikasının ne olduğunu ve buna benzer daha birçok malûmatı bu değerli eserden öğrenebileceklerdir.

Keesing's C.A. ilmî çalışmalarında ve okuyucularla olan münasebetlerinde kütüphaneler için de değerli bir müracaat eseridir. Kütüphaneci cevaplandırmak mecburiyetinde kaldığı suallerin büyük bir kısmını bu eserden faydalanmak suretiyle halledebilir. Meselâ kültür konusunda sorulmuş olan aşağıdaki suallerin cevaplarını *Keesing's C.A.* dan kolayca bulabiliriz.

1955 yılında Fransada Académie Goncourt'u hangi eser kazanmıştır?

1955 te Nobel mükâfaatını kimler kazanmıştır?

Ekim 1950 de Amerika ve İngilterede yayımlanmış olan eserlerin en mühimleri hangileridir?

İngilterede 1955 yılında tekrar basımlar hariç kaç yeni eser basılmıştır?

1 Temmuz 1931 den beri her hafta muntazaman yayımlanan *Keesing's Contemporary Archives* 1 Temmuz 1956 tarihinde yayım hayatının 25. yılını tamamladı. Şimdiye kadar 10 cilt çıkmış olan eserin her cildi 2-3 senelik olayları bir arada toplamıştır. Bugüne kadar çıkan ciltler aşağıda gösterilmiştir :

Cilt I, 1931-1934 yıllarına ait olayları	ihativa eder
Cilt II, 1934-1937	” ” ” ”
Cilt III, 1937-1940	” ” ” ”
Cilt IV 1940-1943	” ” ” ”
Cilt V 1943-1945	” ” ” ”
Cilt VI 1946-1948	” ” ” ”
Cilt VII 1948-1950	” ” ” ”
Cilt VIII 1950-1952	” ” ” ”
Cilt IX 1952-1954	” ” ” ”
Cilt X 1955-1956	” ” ” ”

1918-1931 de vukubulan önemli olayların özetini 35 sahifede toplayan ek, I. cilde aittir.

Yirmi beş sene önceki bir olay hakkındaki bilgiyi yirmi beş gün önceki kadar kolayca bulabildiğimiz bu eserin gayet itinalı bir şekilde hazırlanan indeksi 3 ayda, 1 senede, 2-3 senede bir kümülâtif olarak yayımlanmak suretiyle eseri her vakit için kullanışlı hale getirir.

Yirmi beş senedir bu faydalı eseri devamlı olarak yayımlayan Keesing's Müessesensini ve editör Dr. Walter Rosenberger ve Herbert C.Tobin'i başarılarından dolayı tebrik ederiz.

Eser Milli Kütüphanede mevcuttur.

Abdülkadir SALGIR

MILLÎ KÜTÜPHANE VE MÜHÜR BAKANLIĞI